

Mirzə Ələkbər Sabir və müasirləri ədəbi müzakirələr kontekstində

Ulduz Qəhrəmanova ¹

XÜLASƏ

Mirzə Ələkbər Sabir 1906–1910-cu illəri əhatə edən yaradıcılığı dövründə müasiri Məhəmməd Əşrəfiyə istinad etmiş, şeirlərindəki misralardan sitat gətirərək onu yad etmişdir. “İrşad” qəzetinin maddi çətinliklər səbəbindən bağlanmaq təhlükəsi ilə üzləşdiyi vaxt Sabir qəzetə həsr olunmuş xüsusi bir məqalə yazmış, bu yazıda türk şairinin vida ruhunda qələmə aldığı şeiri qəzetin düşdiyi ağır durumu ilə əlaqələndirmişdir. Həmin şeirdən sonra Sabir dostu Abbas Səhhətin “Ey vətən, getmə ki, əldən gedəriz” əsərinə də müraciət etmişdir. Sabir 1910-cu ildə qəzəl janrında yazdığı “Qurulubdur yenə meydani-həyahayi-süxən” adlı taziyanəsində də Məhəmməd Əşrəfini yad etmişdir. Ə. Cəfərzadənin qeyd etdiyi kimi, “Gop-gop” şeiri ciddi üslubda yazılmış, dini ruh daşıyan bir əsərdir. Altı bənddən ibarət olan bu şeir eyni süjet xətti üzərində qurulmuşdur. Sabirin eyni adlı “Gop-gop” şeiri isə həmin əsərin nəzminə yazılmış eyni formalı, lakin kəskin məzmunlu bir təhzil (satirik cavab) xarakteri daşıyır. M. Ə. Sabir “Qızdırmalı” imzası ilə tanınan M. H. Zeynalova da “Madam ki, Hamiyani-zülmət” adlı satirası ilə cavab vermişdir. Bu satira ilk dəfə “Molla Nəsrəddin” jurnalının 13-cü sayında imzasız dərc olunmuşdur. Əsər dördüncü nəşrdən başqa Sabirin bütün nəşrlərinə daxil edilmiş, üçüncü nəşrdə isə “...Qafilanə xab et!” adı ilə verilmişdir.

AÇAR SÖZLƏR

Mirzə Ələkbər Sabir və müasirləri, nəzirələr, “Molla Nəsrəddin”

MƏQALƏ TARİXÇƏSİ

Göndərib: 10.11.2025

Qəbul edilib: 02.02.2026

¹ Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti. Azərbaycan <https://orcid.org/0009-0003-4418-9319> | ulduzkahraman1@gmail.com

Mirza Alakbar Sabir and His Contemporaries in the Context of Literary Discussions

*Ulduz Gahramanova*¹

ABSTRACT

Between 1906 and 1910, Mirza Alakbar Sabir referred to and quoted his contemporary, Mohammad Ashrafi, in his works. When the newspaper *Irshad* faced the danger of closure due to financial difficulties, Sabir wrote a special article for the paper, associating the verses written by the Turkish poet in the spirit of farewell with the newspaper's difficult situation. After Ashrafi's poem, he also referred to his friend Abbas Sahhat's poem "O homeland, do not go, lest we perish". Sabir remembered Mohammad Ashrafi again in his elegy written in the ghazal genre in 1910, titled "The arena of eloquent discourse is built again". As A. Jafarzadeh noted, the poem "Gop-gop" is a serious, religiously inspired work. Consisting of six stanzas, it is written along an almost identical narrative line. Sabir's poem was composed as a sharp parody (satirical response) to "Gop-gop". M. A. Sabir also responded to M. H. Zeynalov, known by the pen name "Gizdirmali," with his satire "Since he is enveloped in darkness". This satire was first published anonymously in issue No. 13 of the "Molla Nasreddin" journal. Except for the fourth edition, the work was included in all editions of Sabir's writings. In the third edition, it appeared under the title "...Sleep in heedlessness...".

KEYWORDS

Mirza Alakbar Sabir and contemporaries, naziras, "Molla Nasreddin"

ARTICLE HISTORY

Received: 10.11.2025

Accepted: 02.02.2026

¹ Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor, Azerbaijan State Pedagogical University. Azerbaijan
<https://orcid.org/0009-0003-4418-9319> | ulduzkahraman1@gmail.com

Giriş

Mirzə Ələkbər Sabir haqqında yazılan xatirələrdən aydın olur ki, o, dövründə baş verən ədəbi proseslərdə fəal iştirak etmiş, cəmiyyətin müxtəlif problemləri ilə bağlı mətbuatda mütəmadi olaraq ədəbi müzakirələr və polemikalar aparmış, qələmə aldığı əsərləri ilə bu müzakirələrə istiqamət vermişdir. Dil və tərcümə məsələlərinə həsr olunan həmin müzakirələrdə Sabirlə yanaşı onun qələm yoldaşları – XX əsr realist-satirik şeirinin inkişafında mühüm rol oynamış *mollanəsrəddinçilər* də müxtəlif mətbu orqanlarda, xüsusilə “Molla Nəsrəddin” jurnalında fəal iştirak etmişlər.

Metodlar

Məqalədə qarşıya qoyulan məqsədlərin reallaşdırılması praktik materialın təhlilinə əsaslanır. Bu məqsədlə Mirzə Ələkbər Sabirin dövrün mətbu orqanları ilə ədəbi əlaqələri araşdırılmış, onunla müasiri olan sənətkarların yaradıcılığı təhlil edilmişdir. Həmin sənətkarların əsərləri Sabirin yaradıcılığı ilə müqayisə olunaraq onun novatorluq xüsusiyyətlərinə aydınlıq gətirilmişdir. Tədqiqat zamanı müqayisəli və tarixi-müqayisəli metodlardan istifadə edilmişdir.

Nəticələr

– Mirzə Ələkbər Sabir Məhəmməd Əşrəfini yaradıcılığı müddətində iki dəfə – 1906 və 1910-cu illərdə yad etmişdir.

– Sabirin bu şeirini “Gop-gop” şeirinə nəzirə kimi qiymətləndirmək doğru olmaz. Bu nə nəzirənin, nə şeirin, nə də Sabirin ideyasının düzgün anlaşılmasına xidmət edərdi. Əsər, əslində, “Gop-gop” şeirinin nəzminə, onun təxminən eyni formasında yazılmış kəskin satirik cavabdır.

– M. Ə. Sabir “Qızdırmalı” imzası ilə tanınan M. H. Zeynalova “Madam ki, Hamiyani-zülmət” adlı satirası ilə cavab vermişdir.

– “Dəli şair” imzası ilə çap edilmiş “Heyrət, yaxud bir mələyin insanlara xitabı” adlı (Sabirin nəzirəsidir) şeir “Füyuzat” jurnalında qeyd olunduğu kimi, “bir osmanlı” qəzetindən götürülmüşdür.

Müzakirə

– “Dəlilər mühübbü” imzası ilə çap olunmuş bir şeirdə “Dəli şair”in fikirlərinin təkrar olunması faktı təsdiq edilmişdir.

– M. Ə. Sabir Məhəmmədzadənin bir şeirinə cavab xarakterli “İki cavablara bir cavab” adlı əsəridir ki, bu fakt elmi mənbələrdə öz təsdiqini tapmışdır.

– Sabirin “Qoyma, gəldi!” (“Xandostu, amandı, qoyma, gəldi!”) adlı satirasının “Molla Nəsrəddin” jurnalında dərc olunmuş “Dəmdəki” imzası ilə “Bakıdan” başlıqlı kiçik bir felyetona əsasən meydana gəlmiş fikri mənbələrdə təsdiq edilmişdir.

– M. Ə. Sabir “İstiqlal bizimdir” (“Yetər, canım, çəkil get, etmə çox təbxiri-hürriyyət”) adlı satirasını naməlum bir şairin fikirləri ilə razılaşmayaraq qələmə almışdır. Bu əsər ilk dəfə “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1909-cu il 15 mart tarixli 11-ci sayında “Əbunəsr Şeybani” imzası ilə dərc olunmuşdur. Həmin satira sonradan Sabirin bütün nəşrlərinə daxil edilmiş və ədəbi tənqid üzrə geniş müzakirə mövzusunə çevrilmişdir.

Ədəbi müzakirələrin fəal iştirakçılarından biri də Əliqulu Qəmküsar olmuşdur. Mirzə Ələkbər Sabirin adı ilə bilavasitə bağlı olan belə ədəbi müzakirələrdən biri “Günəş” qəzetinin səhifələrində yer almışdır. “Gəncədən bizə yazıyorlar” başlıqlı imzasız məktubda qeyd olunurdu: “Gəncə Nəşri-maarif cəmiyyəti Mirzə Məhəmməd Axundovun “Röyam”nan əsərini basdırıb nəşrə başladı” (“Günəş”, 1910); (Sabir, 2004, s. 425).

Bu müxbir məktubu Sabirin diqqətindən yayınmamış, iki gün sonra onun qəzetdə ayrıca bir təziyanə ilə çıxış etməsinə səbəb olmuşdur. Yaxın dostu və məsləkdaşı Əliqulu Qəmküsarla ədəbi mübahisənin başlanğıcına çevrilmiş həmin təziyanədə xalq şairi belə deyirdi:

*“Osmanlıcadan tərcümə türkə” – bunu bilməm,
Gerçək yazıyor gəncəli, yainki hənəkdir,
Mümkün iki dil bir-birinə tərcümə, amma
“Osmanlıcadan tərcümə türkə” nə deməkdir?!*

(Sabir, 2004, s. 425)

Bu epigramdan məlum olur ki, şair bir türk vətəndaşı kimi Əliqulu Qəmküsarın Türkiyə türkcəsindən Azərbaycan türkcəsinə tərcümə təşəbbüsünə etiraz etmişdir. Onun fikrincə, Türkiyə və Azərbaycan türkləri arasında ortaq bir türk dili mövcuddur və “türkcədən türkcəyə tərcümə” ifadəsi millətin parçalanmasına siyasi işarədir ki, bu da ürəyi millət eşqi, milli birlik ideyası ilə döyünən şairi olduqca narahat edirdi.

Sabirin “Molla Nəsrəddin” jurnalında 1911-ci il 18 yanvar tarixli 3-cü sayında “(...)” imzası ilə çap olunan “Millətin halı pərişan ola” adlı satirası sonradan şair Əliqulu Qəmküsarın 1959-cu ildə “Azərnəşr” tərəfindən çap olunmuş “Seçilmiş əsərləri”nə daxil

edilmişdir (Sabir, 2004, s. 239). Bu şeirin Əliqulu Qəmküsara deyil, məhz M. Ə. Sabirə məxsus olduğu aşağıdakı dəlillərlə təsdiqlənir:

I. “(...)” imzası 1910–1911-ci illərdə “Molla Nəsrəddin” jurnalında yalnız Sabir tərəfindən işlədilən gizli imza idi. Bu imza ilə dərc olunmuş 24 satıra “Hophopnamə”nin Abbas Səhhət tərəfindən hazırlanmış ilk nəşrlərindən başlayaraq Sabir külliyyatının bütün sonrakı nəşrlərinə daxil edilmişdir. Əliqulu Qəmküsarın isə bu imza ilə çap olunmuş hər hansı bir əsəri ədəbiyyat aləminə məlum deyil (Sabir, 2004, s. 239).

II. Sabir 1911-ci ilin mart ayında xəstəliyinin şiddətlənməsi səbəbindən “Molla Nəsrəddin”dən ayrıldığı zaman həmin imza ilə jurnalın səhifələrini tərk etmişdir (Sabir, 2004, s. 239).

Əliqulu Qəmküsar Sabirin vəfatından sonra satirik şair kimi fəaliyyətini fəal şəkildə davam etdirir. O, bir müddət “Molla Nəsrəddin” jurnalında redaktorluq edir. Əgər bu imza Əliqulu Qəmküsara məxsus olsaydı, jurnalın səhifələrindən tamamilə çıxmazdı. Nəhayət, əsərin dili və üslubu ilə xalq şairinin satirik ifadə tərzindəki sıx əlaqə bu şeirin məhz Sabir qələminə məxsus olduğunu bir daha təsdiq edir.

Mənbələrə əsasən demək olar ki, Mirzə Ələkbər Sabir yaradıcılığı dövründə Məhəmməd Əşrəfini iki dəfə yad etmişdir:

1. 1906-cı il – “İrşad” qəzeti maddi çətinliklər səbəbindən bağlanmaq təhlükəsi ilə üzləşdiyi zaman Sabir qəzetə dəstək məqsədilə xüsusi bir məqalə yazıb türk şairinin yaradıcılığından sitatlar gətirmişdir. Əşrəfin vida ruhunda yazdığı şeir Sabir üçün “İrşad”ın düşdüyü ağır vəziyyəti və ümumilikdə vətənin çətin durumunu ifadə etmək üçün bir vasitə olmuşdur. O, məqalədə Əşrəfin şeirindən sonra dostu A. Səhhətin “Ey vətən, getmə ki, əldən gedəriz” şeirindən də nümunələr gətirmişdir.

2. 1910-cu il – Sabir Əşrəfini qəzəl janrında yazdığı “Qurulubdur yenə meydani-həyahayi-süxən” adlı taziyanəsində də yad etmişdir.

M. Ə. Sabirin nəzirə yazdığı müasirlərindən biri də “Gop-gop” imzalı şair olmuşdur. Belə ki, C. Məmmədquluzadənin “Niyə mən dərindən qaçdım” adlı felyetonu Sabirin “Ol gün ki, sənə xaliq edər lütf bir övlad” və “Bilməm nə görübdür bizim oğlan oxumaqdan” misraları ilə başlayan şeirləri “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1906-cı il 19, 26 may və 16 iyun tarixli 7, 8 və 11-ci saylarında dərc olunmuşdur. Bundan sonra “Həyat” qəzetinin 1906-cı il 25 avqust tarixli 190-cü nömrəsində “Gop-gop” imzası ilə həmin əsərlərə həm nəsr, həm də nəzm ilə cavab verilmişdir” (Sabir, 2004, s. 334).

“Molla Nəsrəddin” jurnalında Sabirin şeirindən əvvəl “Həyat”ın “Gop-gop”una cavab” adlı bir felyeton çap olunmuşdur. M. Ə. Sabirin müasirlərinə yazdığı nəzirələr arasında “Qızdırmalı” imzası ilə tanınan M. H. Zeynallı ilə də bir yaradıcılıq bağlılığı mövcud olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Sabirin Rəcəizadə Mahmud Əkrəmin yaradıcılığına yazdığı nəzirələrdən biri onun məşhur “Yad et!” şeirinə cavab olaraq qələmə aldığı əsərdir. Bu şeir

1907-ci il 2 iyul tarixində “Füyuzat” jurnalının 27-ci nömrəsində çap olunduqdan bir neçə gün sonra “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1907-ci ildə çıxan 20 avqust tarixli 31-ci nömrəsində Sabirin nəzirəsi çap olunmuşdur” (Sabir, 2004, s. 333–334).

M. Ə. Sabirin “Vəqta ki, qopur bir evdə matəm” adlı həmin satirası ilk dəfə “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1907-ci il 20 avqust tarixli 31-ci nömrəsində imzasız çap olunmuş və sonrakı bütün nəşrlərə daxil edilmişdir.

Müqayisə göstərir ki, Rəcəizadə Mahmud Əkrəmin şeiri fərdi hisslərin tərənnümünə, Sabirin şeiri isə ictimai-satirik ideyaların təbliğinə həsr olunmuşdur. Rəcəizadə romantik üslubda yazdığı halda, Sabir realist mövqə tutaraq şeirlərində tərənnümə deyil, ifşaya üstünlük verir.

Rəcəizadə Mahmud Əkrəmin “Yad et!” şeirinə Sabirdən təxminən bir il sonra, 1908-ci ildə bir sıra şairlər də nəzirələr yazmışlar. Onlardan Abbas Səhhət, Abdulla Şaiq, Məşədi Həbib Zeynalov da “Qızdırmalı” imzası ilə “Aqılanə yad et” adlı bənzətmə yazmış və “Hophop”a təqdim etmişdir. Ə. Cəfər göstərir ki, bu şeiri Sabir üçün bənzətmə, Rəcəizadə üçün isə təhzil kimi qiymətləndirmək mümkündür.

M. Ə. Sabir “Qızdırmalı” imzası ilə tanınan M. H. Zeynalova “Madam ki, Hamiyani-zülmət” adlı satirası ilə cavab vermişdir. Bu satira ilk dəfə “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1908-ci il 30 mart tarixli 13-cü sayında imzasız çap olunmuş və dördüncü nəşrdən başqa bütün nəşrlərə daxil edilmişdir. Üçüncü nəşrdə isə “...Qafilanə xab et!” adı ilə verilmişdir.

M. Ə. Sabir “Madam ki, Hamiyani-zülmət” adlı təhzilində “Qızdırmalı”ya cavabında özünə xas müdrikliklə bildirir ki, heç vaxt cəmiyyət rəzil qüvvələrdən mübarizəsiz yolla xilas olub xoş günə çıxa bilməyəcək. Hər iki təhzil arasındakı fərqi göstərərəkən qeyd etmək lazımdır ki, Sabir fikirləri ilə müasirindən (“Qızdırmalı”dan) daha üstün mövqedə dayanmışdır. Sabirin şeiri zahirən nəzirəni xatırlatsa da, mahiyyətcə daha çox təhzildir.

Əkrəm Cəfər “Sabirin yaradıcılığında təhzil, nəzirə və bənzətmələr” adlı məqaləsində göstərmişdir ki, Sabir müasiri olan “Dəli şair” imzalı şairə də nəzirə yazmışdır. O, bu nəzirəni başlıqsız çap etdirmiş, Abbas Səhhət isə sonradan ona “Füyuzat” jurnalında “Dəli şair imzalı” adlı uzun bir başlıq əlavə etmişdir (Şərif, 1963, s. 25).

*Səmadan bir mələk heyrətlə der: insanlar, insanlar!
Nədir bu ruyi-ərzi qaphıyır al qanlar, insanlar!*

Araşdırma: “M. Ə. Sabir “Dəli şair” imzalı sənətkarın şeirinə “Səradən bir dəli şeytan deyər: insanlar, insanlar!” adlı satirasını nəzirə yazmışdır. Şairin bu satirası “Füyuzat” jurnalının 1906-cı il 1 noyabr tarixli 1-ci sayında “Dəli şair” imzası ilə dərc edilmiş “Heyrət, yaxud bir mələyin insanlara xitabı” adlı nəzirədir. “Füyuzat”dakı bu şeir belə başlanır” (“Hophopnamə”, 2004, s. 345).

*Şəhidi-tiğınız ixvanınızdan almasın fəryad,
Əcəb, kimdir şu xunalud olan bicanlar, insanlar!*
(“Hophopnamə”, 2004, s. 345)

M. Ə. Sabir isə bu şeirə aşağıdakı kimi nəzirə yazmışdır:

*Səradən bir dəli şeytan deyər: insanlar, insanlar!
Nədir dünyanın dutmuş elmlər, irfanlar, insanlar!?*

Sabirin bu nəzirəsi qəzəl janrında yazılmışdır. “Dəli şair”in romantik qəhrəmanı olan Mələk səmadan baxıb yerdəki qanları heyrətlə insanlara xatırladır və bu dərdlərin çarəsini Allaha sığınmaqda görür. Sabirin qəhrəmanı isə səmadan deyil, səradən (yerdən) insanlara xitab edən dəli şeytandır. Şair bu şeytanın simasında tərəqqinin, elm, maarif və mədəniyyətin, ümumiyyətlə, yeniliyin qarşısını almağa çalışan satirik qəhrəmanın tipik surətini yaratmışdır.

Göründüyü kimi, hər iki şair zəmanədən narazıdır. Biri haqsız yerə axıdılan qanlardan, edilən zulmlərdən şikayət edərək insanları sülhə səsləyir, digəri isə siniflərə bölünmüş cəmiyyətdə yoxsulların yanında dayanaraq onları öz hüquqlarını tələb etməyə çağırır.

Müqayisə zamanı aydın olur ki, Sabirin şeiri “Dəli şair”in şeirinə nəinki nəzirə, hətta adi təhzil belə deyildir. “Dəli şair” səmadan xəbər verir, Sabir isə yerdən danışır. “Dəli şair” göydəki mələklərin dilindən xitab edir, Sabir isə yerdəki şeytanların dili ilə danışır. “Dəli şair” öldürəni və öləni bir gözlə görür, Sabir isə insanları əhli-istibdad, yəni istismarçılar və millət (əməkçi xalq) olaraq iki sinfə bölür. “Dəli şair” ibrət, heyrət və hikmət anlayışlarından bəhs etdiyi halda, Sabir fitnəçiləri, cəfəngiyyat yayanları satira atəşinə tutur.

M. Ə. Sabir klassik şairlərlə yanaşı, öz dövründə fəaliyyət göstərən müasir sənət adamlarının yaradıcılığında da təsirlənərək nəzirələr yazmışdır. Bu sənətkarlardan biri “Məhəmməd zadə” imzası ilə tanınan şair idi. Sabirin bu təsirlənmə xarakteri klassik ənənədən fərqlənərək münəqişə formasını almışdır. O, müasirlərinin yanlış mülahizələrini tənqid etməklə öz baxışlarını oxucuya çatdırmağa çalışırdı. Belə ədəbi mübahisələrin məqsədi şəxsiyyəti deyil, müasir şairin yaradıcılığında müşahidə olunan nöqsanları göstərmək idi.

M. Ə. Sabirin “Lovğalaşib o görməmiş, çox da belə fırladama!” satirasının ideyası arxayınçılıq mövzusu ilə bağlıdır. Sabirin bu əsəri müəllifi tanınmayan bir şeirə qarşı yazılmışdır. Naməlum şair bu şeirdə arxayınçılığı təbliğ edirdi. Satiranın digər adı “İki cavablara bir cavab” kimi qeyd olunur. Əsər ilk dəfə “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1907-ci il 2 oktyabr tarixli 37-ci sayında imzasız çap olunmuşdur. Birinci və ikinci nəşrdə “Tazə həyat” qəzetində “Məhəmməd zadə” imzası ilə çap olunan “Sən deyən oldu, mən deyən nəqəratlı şeirə cavab” adlı əsərə cavab kimi, üçüncü və dördüncü nəşrlərdə “Sən deyən olmayıb hələ” adı ilə, son iki nəşrdə isə sərlövəsiz verilmişdir (Sabir, 2004, s. 360).

“Hophopnamə”nin 1948 və 1954-cü illər nəşrlərində isə Sabirin bu şeiri başlıqsız verilmişdir. Məhəmməd Məhəmmədzadənin şeiri “Tazə həyat” qəzetinin 1907-ci il 29 avqust tarixli 19-cu sayında “Molla Nəsrəddin”də “Cavab” başlığı ilə nəşr edilmişdir. Buradan belə bir nəticə çıxır ki, Sabirin bu şeiri cavab xarakteri daşıyır. Bəlkə də, şair əsərini buna görə “İki cavablara bir cavab” adlandırmışdır. “Hophopnamə”nin həm köhnə, həm də yeni tərtibçiləri Sabirin bir çox əsərlərində olduğu kimi, bu şeirində də şairin sərlövhəsini gizli saxlamışlar. Qarşılaşdırılan hər iki şeir eyni vəzndə, eyni formada və bir-birinə yaxın mövzuda yazılmışdır.

Məhəmmədzadənin şeiri hər cəhətdən zəif səciyyə daşsa da, Sabir üçün öz şeirini yazmaq baxımından bir bəhanə rolunu oynamışdır. O, bu əsəri ilə İran inqilabçılarının sadələşməsini istehza hədəfinə çevirir, onları ayıq-sayıq olmağa səsləyir və Atabəyin öldürülməsi ilə məqsədə çatmağın mümkünsüzlüyünü vurğulayır. Quru formalistlərin bu iki şeirin yalnız zahiri oxşarlıqlarına əsaslanaraq Sabirin əsərini Məhəmmədzadənin şeirinə nəzirə hesab etmələri ciddi yanlışlıqdır. Nəzirə və təhzil nümunələrində olduğu kimi, cavab xarakterli şeirlərdə də əsərin formasına müəyyən qədər riayət olunduğundan Sabir də bəzi formal xüsusiyyətləri saxlamışdır.

Sabir və müasirlərinə yazılmış nəzirlər arasında “Dəmdəki” imzası ilə “Bakıdan” adlı bir felyeton müəllifinin də adı çəkilir. Sabirşünasların fikrincə, Sabirin “Qoyma, gəldi!” (“Xandostu, amandı, qoyma, gəldi!”) adlı satirası “Molla Nəsrəddin” jurnalında “Dəmdəki” imzası ilə “Bakıdan” başlıqlı qısa bir felyeton əsasında yazılmışdır. Satiranın ideya-məzmun baxımından sıx bağlı olduğu həmin felyetonda belə yazılır: *“Molla əmi, burada bir axund 13 yaşında bir qızı 65 yaşında bir qoca kişiyyə verib. İndi camaat ona lənət oxuyur. Deyirlər ki, “ay axund, cahil uşağı qoca kişiyyə niyə verdin? Deyir ki, mənimlə Məkkə yoldaşı olub, yaxşı adamdır”* (Sabir, 2004, s. 373–374). Felyetonun sonunda qeyd olunur: *“Həmin yetim qızcağazın dilindən bu şeiri yazıb göndərdim ki, çap edəsiniz”* (Sabir, 2004, s. 373–374). Həmin felyetonun ardınca Sabirin “Xandostu, amandı, qoyma, gəldi!” satirası dərc edilmişdir. Həm felyetonun, həm də satiranın dərc olunduğu jurnalın nömrəsi və tarixi eynidir.

*Xandostu, amandı, qoyma gəldi!
Didarı yamandı, qoyma, gəldi!
Vay, vay! Deyəsən bəşər deyil bu!
Bir şəklə uyan təhər deyil bu!
Allahı sevirsən, ər deyil bu!
Ərdodu, qabandı, qoyma, gəldi!
Didarı yamandı, qoyma, gəldi!*

Sabirşünasların araşdırmalarına əsasən demək olar ki, M. Ə. Sabir “İstiqlal bizimdir” (“Yetər, canım, çəkil get, etmə çox təbxiri-hürriyyət”) adlı satirasını mənbələrdə adı naməlum olan bir şairin fikirləri ilə razılaşmayaraq yazmışdır. Bu satira ilk dəfə “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1909-cu il 15 mart tarixli 11-ci sayında “Əbunəsr Şeybani” imzası ilə dərc olunmuş və Sabirin bütün nəşrlərinə daxil edilmişdir.

Nəticə

Göründüyü kimi, Sabirin parlaq inqilabi satiralarını ən çox işıqlandıran “Molla Nəsrəddin” ədəbi mətbu orqanı olmuşdur. Bu jurnal sayəsində müasirləri şairin səsinə səs vermiş, ona sadıq silahdaşlar olmuşlar. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında “Molla Nəsrəddin” jurnalı ətrafında toplanan *mollanəsrəddinçilər* realist ədəbi məktəbin əsasını qoymuşlar. Bu mənada əminliklə demək olar ki, Mirzə Ələkbər Sabirin poeziyası yalnız dövrünün deyil, həm də müasirlərinin ədəbi məktəbinə çevrilmişdir. Şair yaradıcılığının bütün mərhələlərində, o cümlədən müasirlərinin irsindən bəhrələndiyi zaman özünəməxsus orijinal yazı tərzini nümayiş etdirmişdir.

Ədəbiyyat

1. Cəfər, Ə. (2012). *Sabirin yaradıcılığında təhzil, nəzirə və bənzətmələr*. M.Ə.Sabir haqqında tədqiqlər. “CBS”.
2. Xəndan, C. (1962). *Sabir yaradıcılığının sənətkarlıq xüsusiyyətləri*. “Azərnəşr”.
3. Xəndan, C. (2010). *Seçilmiş əsərləri*. Üç cildə, III c. “Çaşıoğlu”.
4. Xəndan, C. (1940). *Sabir*. EA AzF.
5. Qəhrəmanova, U. (2024). *Klassik sənətkarlarımız və Sabir yaradıcılığı*. “Elm və təhsil”.
6. Sabir, M. Ə. (2004). *Hophopnamə* (M. Məmmədov, tərt., müqədd. və şərh. müəllifi). I c. “Şərq-Qərb”.
7. Sabir, M. Ə. (2004). *Hophopnamə* (M. Məmmədov, tərt., müqədd. və şərh. müəllifi). II c. “Şərq-Qərb”.
8. Sabir, M. Ə. (2012). *Hophopnamə* (A. Bayramoğlu, tərt., müqədd. və şərh. müəllifi). “Təhsil”.
9. Şərif, Ə. (1962). Sabirin nəzirələri. *Azərbaycan jurnalı*, 5.
10. Şərif, Ə. (1963). *Sabir və Molla Nəsrəddin*. Sabir (məqalələr məcmuəsi). “Az SSR EA”.